

KONZORCIJ COSEC V 2019: POROČILO VIR: POROČILO O DELU NUK ZA LETO 2019

8.10 | KONZORCIJSKO PRIDOBIVANJE IN UPRAVLJANJE ELEKTRONSKIH INFORMACIJSKIH VIROV

NUK zagotavlja materialne in delovne pogoje za delovanje konzorcija COSEC, opravlja dela, povezana s članstvom v mednarodnem konzorciju EIFL in zagotavlja sredstva za letno članarino. Dejavnost konzorcija COSEC ureja konzorcijska pogodba, na podlagi katere NUK od leta 2012 dalje opravlja naloge koordinatorja konzorcija. Mednarodno vključevanje konzorcija in sodelovanje v globalnem konzorciju EIFL usmerja dokument Memorandum of Understanding: EIFL and NUK (2005). Poleg pogodbenih strank – ustanovitvenih članov (CTK, NUK, Institut »Jožef Stefan«, Univerza v Ljubljani, Univerza v Mariboru, Univerza na Primorskem, Združenje splošnih knjižnic in ZBDS) konzorcij združuje tudi druge pravne osebe javnega prava, katerih dejavnost je financirana iz javnih sredstev (knjižnice, javne raziskovalne zavode ter druge organizacije s področja izobraževanja, znanosti in kulture) in si prizadevajo za skupno pridobivanje informacijskih virov.

8.10.1 | Prednostni letni cilji konzorcija COSEC

- 1) Prizadevanje za obnovitev dosedanjih naročil v skladu z razpoložljivimi finančnimi sredstvi in s politiko obdavčevanja elektronskih virov.
- 2) Upravljanje digitalnih vsebin v skladu s Smernicami licenciranja COSEC in nadaljevanje racionalizacije in optimizacije posameznih nakupov ob upoštevanju načela preudarnosti.
- 3) Nadaljevanje zagotavljanja enakih in primerljivih storitev po vsej državi za vse člane.
- 4) Nadaljevanje združevanja pogojev licenčnih vsebin z odprto dostopnimi recenziranimi revijami.
- 5) Evalvacija učinkovitosti pridobivanja in uporabe licenčnih e-virov.
- 6) Mednarodna primerljivost konzorcijskega dela in rezultatov.

8.10.2 | Uresničitev letnih ciljev

- Uresnili smo načrtovani program dela. V sodelovanju s številnimi partnerji in s finančnimi sredstvi ARRS, Ministrstva za kulturo, članov konzorcija COSEC in UL smo zagotovili naročnine na 44 e-virov in en enkratni nakup.
- Upravljanje licenčnih e-virov je potekalo v skladu s Smernicami licenciranja COSEC in s Strateškim načrtom NUK 2015–2019. V 2019 smo posodobili pogodbe za zbirke EBSCO, Naxos, Britannico, Ulrich's Web in Oxford Publishing. Vse nosilne konzorcijske pogodbe so tako ustrezno poenotene, posodobljene in mednarodno premerljive. Vrednost strateškega cilja (delež sklenjenih licenc v skladu z mednarodnimi načeli licenciranja) v 2019 znaša 98 odstotkov. Zadnje licenčne posodobitve prinašajo jasne določbe glede dovoljenega dostopa za različne skupine uporabnikov, denimo za alumnije in upokojene raziskovalce. Glede na pričakovanja raziskovalcev, knjižnic in odločevalcev smo dogovore razširili z ustreznimi pogoji odprtega znanstvenega komuniciranja, tudi tako, da smo znižali stroške objavljanja v odprti znanosti. Slednje je skladno tudi z *Nacionalno strategijo odprtega dostopa do znanstvenih objav in raziskovalnih podatkov v Sloveniji 2015–2020*.
- Leto 2019 je bilo na mednarodnem področju licenciranja digitalnih znanstvenih vsebin namenjeno združevanju naročniških modelov z odprto dostopnimi modeli objavljanja. Upoštevajoč globalne trende ter zlasti *Načrt S* smo s člani COSEC aktivno ustvarjali ključne zahteve za pogajanja z založniki in modalitete za izvedbo t. i. dogovorov o preoblikovanju,

ki vsebujejo določbe za dostop do revij in pogoje, pod katerimi lahko raziskovalci objavljajo članke OA v revijah založnika. Dosegli smo izjemne rezultate v obliki znižanih ali brezplačnih APCjev (Tabela 35). Skladno z *Načrtom S* smo poleg preprečevanja dvojnega plačevanja zahtevali: avtorske pravice pripadajo avtorju in ne založniku, transparentnost licenčnih stroškov in pogojev, preklic omejitve objavljanja v institucionalnih repozitorijih in pravico do besedilnega in podatkovnega rudarjenja.

Tabela 35: Znižanje stroškov objav (APC) v odprto dostopnih ali hibridnih revijah:

Licenčni e-viri z brezplačnimi APC	Število brezplačnih APC ali odstotek znižanja APC	Število upravičenih revij
Emerald	15 brezplačnih	310
PsycArticles	1 brezplačen	108
De Gruyter	30 % znižanje	414
Edeard Elgar	50 % znižanje	9
SAGE	20 % znižanje	196

- Vse slovenske splošne knjižnice so na podlagi dejavnosti COSEC ponudile uporabnikom enoten dostop do dnevnega časopisja (tudi slovenskega) na platformi Press Reader in zbirki EBSCOhost. Za splošne knjižnice smo koordinirali še tri e-vire, katerih dostopnost je omejena na določene knjižnice oziroma pokrajinska območja.
- Ob redni letni evalvaciji učinkovitosti pridobivanja in uporabe licenčnih e-virov smo ugotovili, da osrednji konzorcijsko naročeni e-viri izkazujejo visoko ekonomičnost in racionalnost porabe javnega denarja. Na to vplivata dva dejavnika – ekonomska letna naročnina in visoka uporaba. Številne vire smo uspeli obnoviti z zelo nisko stopnjo letne podražitve (tudi 0 %).
- V sodelovanju z drugimi člani EIFL smo izdelali primerjalne analize dela in licenčnih dogovorov in tako uresničevali princip mednarodne primerljivosti rezultatov upravljanja konzorcija. Analize ovrednotenja podpisanih licenc z založniki tudi v 2019 izkazujejo, da je COSEC v mednarodnem okolju prepoznan kot konzorcij, ki je aktivno usmerjen v odprti dostop. Glede na to, da je Slovenija v 2018 podpisala evropsko pobudo *Načrt S*, da javno financirani rezultati raziskav postanejo brez doplačil dostopni vsem, je ta usmeritev konzorcija COSEC pričakovana.

8.10.3 | Zagotavljanje dostopnosti mednarodne znanstvene literature in storitev za člane konzorcija

Za potrebe pregleda števila posameznih enot gradiva znotraj naročniških servisov in enotnega poročanja članov COSEC je od 2019 na voljo nov informacijski vir, ki je dostopen na spletnem mestu: <https://cosec.nuk.uni-lj.si/podatki-za-letna-porocila>. Tako vsakomur dostopni podatki razkrivajo število vseh naročenih podatkovnih zbirk, e-revij, e-knjig in drugih e-dokumentov, kamor sodijo zvočni in video zapisi, bibliografski zapisi, slikovno gradivo ipd. Orodje služi zlasti za pripravo letnih poročil članic COSEC.

V okviru konzorcijskega pridobivanja digitalnih virov smo članom COSEC zagotovili dostop do več enot gradiva kot v preteklih letih (Tabela 36), zlasti zato, ker so založniki na svojih platformah ponudili več enot gradiva in tako opravičili tudi letne podražitve naročnin.

Na pobudo raziskovalcev Univeze v Ljubljani smo že sredi leta 2019 zagotovili dva nova vira: Brill's New Pauly Online in L'Annee Philologique. Za člane Univerze v Ljubljani smo zagotovili (brez dodatnih finančnih stroškov) neomejeno dostopnost za referenčni zbirki Oxford Publishing s področja umetnosti in glasbe in za glasbeno zbirko Naxos Music Library World.

Tabela 36: Zagotavljanje e-virov v okviru konzorcija COSEC v letu 2019

licenčni e-viri	za UL	za UM	za UP	za ZZV	za druge JRO	za splošne knjižnice
podatkovne zbirke	48	13	11	12	12	10
e-revije	21.386	12.173	12.158	17.389	17.374	11.946
e-knjige	197.029	814	814	814	562	45.790
drugi e-dokumenti	4.077.729	271.000	0	0	0	0

Legenda: UL – Univerza v Ljubljani; UM – Univerza v Mariboru; UP – Univerza na Primorskem, ZZV – zasebni visokošolski zavodi, JRO – javne raziskovalne organizacije

Enake in primerljive storitve na področju e-virov po vsej državi zagotavljamo za uporabnike splošnih knjižnic ter za raziskovalce in druge uporabnike visokošolskih knjižnic. Prvi skupini je bilo na voljo pet servisov in kar 10 podatkovnih zbirk, drugi pa med 48 in 11 podatkovnih zbirk, od tega kar 48 zbirk samo za uporabnike z UL. Uporabnikom splošnih knjižnic in uporabnikom knjižnic UL smo zagotovili tudi oddaljen dostop do virov. Storitve upravlja NUK za visokošolske zavode UL od leta 2005, za večino splošnih knjižnic pa od leta 2011. Oddaljen dostop predstavlja enega pomembnejših dejavnikov, ki pozitivno vplivajo na obseg uporabe informacijskih virov. V letu 2019 so štiri zasebne fakultete uporabljale storitve COSEC s sodelovanjem pri konzorcijskem dostopu do zbirk APS, CREDO, EBSCOhost, Emerald in SAGE Premier.

Tabela 37: Konzorcijske storitve glede na skupine uporabnikov in vir (so)financiranja v letu 2019

Za člane visokošolskih knjižnic in JRZ			
Sofinancira ARRS, NUK in konzorcijski člani:			
1.	SAGE Premier		
2.	EBSCOhost Research/Academic License		
3.	Emerald Premier		
4.	APA PsycArticles		
Sofinancira NUK in konzorcijski člani:			
1.	APS Journals	6.	SocIndex with FT
2.	CMMC	7.	Taylor & Francis (SSH)
3.	Oxford Art Online	8.	Taylor & Francis (ST Library)
4.	Oxford Music Online	9.	LOEB Classical Library
5.	PsycInfo	10.	L'Annee Philologique
Za celotno raziskovalno skupnost (financer NUK)			
1.	CREDO Online Reference Service –Acad. Collection		
Za visokošolske zavode Univerze v Ljubljani (financer NUK)			
1.	Encyclopedia Britannica /Academic Edition	12.	Naxos Music Library Jazz
2.	eBook Academic Collection	13.	Naxos Video Library
3.	Library and Information Science Source/Wilson	14.	OECD iLibrary
4.	KLG	15.	Oxford Journals Online
5.	LRC	16.	PressReader
6.	Library & Information Science Collection	17.	RILM Abstract
7.	Linguistics Collection	18.	RILM Music Encyclopedies
8.	Library and Information Science Collection	19.	RILM MGG
9.	MLA	20.	Sociological Abstracts
10.	Naxos music Library World	21.	Ulrichsweb
11.	Naxos Music Library		
Za člane splošnih knjižnic in specialnih knjižnic s področja kulture			

Financira NUK (namenska sredstva MK):	
1.	EBSCOhost Research/Public Library Licence (7 podatkovnih zbirk)
Sofinancirajo konzorcijski člani:	
1.	eBook Public Library Collection
2.	Encyclopedia Britannica Online/Public Library Edition
3.	Press Reader
4.	Tax-Fin-Lex

8.10.4 | Evalvacija učinkovitosti pridobivanja in uporabe licenčnih e-virov

Učinkovitost pridobivanja in uporabe licenčnih e-virov lahko analiziramo na ravni ekonomskih in družbenih koristi. Splošno sprejeta motiva za učinkovito upravljanje digitalnih vsebin sta prihranek finančnih sredstev in čim širša uporaba licenčnih e-virov. Zato redno spremljamo uporabo e-virov glede na vložena finančna sredstva in pred vsakim podaljšanjem naročnine vrednotimo licenčne e-vire z mednarodno uveljavljeno metodo izračuna povprečne cene članka (enote). Rezultate najmanj enkrat letno javno predstavimo ključnim ciljnim skupinam: članom konzorcija COSEC na letnem srečanju, financerjem in odločevalcem pa v obliki letnega poročila. Na osnovi kazalnikov ekonomske učinkovitosti se odločamo o prihodnjih najemih in snujemo finančne modele sofinanciranja. V Tabeli 38 predstavljamo gibanje povprečne cene vpogledov v posamezen članek za tri najbolj razširjene e-vire. Večletni prerez izkazuje vrednosti pod ali okoli 1 EUR za vse tri servise, kar na področju upravljanja licenčnih digitalnih vsebin predstavlja stroškovni prihranek in ekonomsko utemeljen najem. Pri Emerldu se je vrednost v zadnjem merjenem letu zvišala predvideno zaradi težav pri integraciji revij na novo platformo založnika, pri čemer so se izgubile nekatere skupine podatkov o vpogledih v html besedila.

Tabela 38: Gibanje povprečne cene vpogledov v posamezen članek v obdobju 2015–2019

licenčni e-vir	2015	2016	2017	2018	2019
EBSCOhost	0,77 EUR	0,94 EUR	0,38 EUR	0,37 EUR	0,76 EUR
Emerald 175	0,70 EUR	0,65 EUR	1,01 EUR	1,02 EUR	2,48 EUR
SAGE Premier	0,84 EUR	0,64 EUR	0,72 EUR	0,61 EUR	0,67 EUR

Večina licenčnih e-virov v NUK sodi v raziskovalno infrastrukturo, kar nas zavezuje tudi k uresničevanju načel Resolucije o raziskovalni in inovacijski strategiji Slovenije 2011–2020 (ReRIS11-20), ki kot ključni dejavnik, ki prinaša znižanje stroškov raziskovalne infrastrukture, navaja mednarodno sodelovanje. Kot člani mednarodnega konzorcija EIFL.net večino najpomembnejših virov pridobivamo skupaj z nacionalnimi konzorciji drugih držav EU.

S ciljem zagotavljanja družbene učinkovitosti sledimo kazalcem znanstvene odličnosti naročenih licenčnih e-virov in številu objav slovenskih raziskovalcev v mednarodnih zbirkah podatkov. V Tabeli 39 predstavljamo nekaj podatkov, pridobljenih na osnovi mednarodnih orodij vrednotenja podatkov o citiranosti, in sicer Journal Citation Report (JCR) in Source Normalized Impact per Paper (SNIP). Podatke, potrebne za evalvacijo, nam vsako leto pošlje IZUM.

Tabela 39: Znanstvena odličnost konzorcijsko pridobljenih revij za leto 2019

licenčni e-vir	število revij, indeksiranih v SNIP ali JCR	število revij z IF v 1. kvartilu SNIP	število revij z IF v 1. ali 2. kvartilu JCR	število člankov slovenskih avtorjev indeksiranih v SNIP ali JCR
EBSCOhost	4.942	1.615	837	1318
Emerald 175	169	33	15	29
SAGE Premier	704	147	339	80
APA PsycArticles	92	47	31	5
Taylor & Francis	1649	466	171	185

Z namenom zagotavljanja dostopnosti mednarodnih znanstvenih in strokovnih informacij za potrebe raziskovalne, izobraževalne in razvojne dejavnosti v Sloveniji smo v 2019 s konzorcijskimi aranžmaji zagotavljali informacijski vire, ki se uvrščajo v sam vrh svetovne znanstvene odličnosti. Vlaganje v licenčne e-vire predstavlja na ravni družbenega vpliva dolgoročno naložbo, ki generira gospodarski razvoj, kakovost življenja in socialno kohezivnost.

8.10.5 | Izobraževanje o znanstvenem publiciranju in drugih storitvah COSEC

V sodelovanju z EIFL in založnikom SAGE publishing smo organizirali dve spletni delavnici o znanstvenem publiciranju. V sodelovanju z založnikom Oxford University Press in Osrednjo humanistično knjižnico UL ter Univerzitetno knjižnico Maribor smo v Ljubljani in Mariboru organizirali delavnici o uporabi virov omenjene založbe. V prostorih NUK smo za uporabnike in zaposlene organizirali delavnico o novostih in uporabi portala Tax-Fin-Lex.

8.10.6 | Pridobivanje sredstev za sofinanciranje nakupa oziroma najema licenčnih elektronskih vsebin

Finančna sredstva za konzorcijske naročnine smo zagotovili s sredstvi NUK (50 %, sofinancer ARRS in MK), visokošolskih zavodov in drugih JRO-jev (37 %) ter splošnih knjižnic (13 %). Poleg namenskih sredstev MK za e-vire je NUK z uspešno prijavo na javni razpis za sofinanciranje nakupov mednarodne znanstvene literature pri ARRS zagotovil sredstva za sofinanciranje nakupa štirih zbirk elektronskih revij (EBSCOhost Research Databases, Emerald 175 EXM, SAGE Premier, APA PsycArticles) za vse štiri slovenske javne univerze in osem javnih raziskovalnih zavodov. Prejeta sredstva niso zadoščala za plačilo letnih članarin, zato smo s člani sklenili dogovor o sofinanciranju nakupa, ki temelji na merilu velikosti organizacije (večje organizacije prispevajo več sredstev za nakup in praviloma dosegajo tudi večjo uporabo). Tudi pri večini drugih e-virov je veljal omenjeni model sofinanciranja. Konzorcijski dostop za tri e-vire je temeljiv tudi na ohranitvi samostojnih naročnin na revije članic.

Tabela 40: Upravljanje licenčnih elektronskih virov v letu 2019

dejavnost	enota	število
Pridobivanje e-virov		
– obnovljeni e-viri	e-vir	44
– novo pridobljeni e-viri	e-vir	3
– odpovedani e-viri	e-vir	0
– testni dostopi	dostop	1
Licenciranje		
– priprava smernic pogajanj	dokumenti	18
– pregled ponudb	ponudba	54

– pogajanja	dogovarjanja	67
– sklenjene pogodbe s člani konzorcija	pogodba	40
– sklenjene pogodbe z založniki/ponudniki	pogodba	25
Pridobivanje finančnih sredstev		
– kandidiranje na razpisih/pozivih RS	prijava	1
– pridobivanje sredstev članov	plačilo	22
Urejanje finančnih poslov		
– izdelava cenovnih modelov	cenovni razdelilnik	7
– število zahtevanih računov	račun	25
– izstavljanje računov članom	račun	19
Evalvacija nakupov in potreb		
– analiza potreb članov	mnenje	8
– statistične analize za ARRS in člane konzorcija	analiza	50
– analiza finančne sposobnosti članov	analiza	4
Prispevanje licenc/paketov v COBISS3		
- vneseni paketi/licence	licenca/paket	39
Komuniciranje/promocija/izobraževanje		
– obstoječi konzorcijski člani	član	121
– novi (potencialni) konzorcijski člani	član	7
– srečanja s konzorcijskimi člani	dogodek	6
– srečanje z založniki/ponudniki	dogodek	21
– srečanje z EIFL.net	dogodek	1
– srečanje z ICOLC	dogodek	1
– komuniciranje s konzorcijskimi člani	e-sporočilo, pogovor	300
– komuniciranje z založniki/ponudniki	e-sporočilo, pogovor	600
– komuniciranje z EIFL.net	e-sporočilo, pogovor	22
Organizacija in izvedba izobraževanj	dogodek	5
Javne objave	objava	20
Javno predstavljanje dela in konzorcija	predstavitev	4